

Na bespuću ili ne?

Stošić, Ivan (Štuc), Karlovac, 1. 7. 1909. – Karlovac, 27. 10. 1977., slikar, dizajner, kazališni djelatnik. Završio je školu umjetnih zanata u Leipzigu. Radio je kao reklamni crtač u *Bati* u *Borovu*, nakon toga kao scenograf i glumac u raznim kazalištima u Hrvatskoj i BiH. Od 1957. bio je dizajner tekstilnih proizvoda u Pamučnoj industriji Duga Resa. Slikao je uglavnom ugljenom, olovkom u boji, pastelom te akvarelom. Slikao je ljudsku figuru, posebno aktove, kasnije pod utjecajem ekspresionizma socijalnu tematiku, te pejzaže iz okolice Karlovca i figuralne kompozicije. Pisao je za karlovački časopis Svjetlo. Bio je jedan od poznatijih karlovačkih boema.

IVAN STOŠIĆ: NA BESPUĆU ILI NE?

Proučavanjem određenih a međusobno skopčanih pojava otkrivamo ne samo uzroke njihovih nastajanja, već i uvjete u kojima su rasle, razvijale se, živjele, ili nestajale. Da se naš grad pojavio upravo tu gdje jest, a razvijao se kako se razvio, mogao se razviti, jedan je od činilaca, upravo glavni činilac, rijeka Kupa. Nekad plovna, ona ga je povezala sa Savom i Dravom, a u njima i s Crnim morem, pružajući najbolje mogućnosti razvitka. Priobalni pojas Kupe nije se izgrađivao samo radi trgovine, iako je ta bila najznačajnija što se tiče njegova uspona, već i zbog obrta, odnosno onih obrta koji su u svojoj struci trebali vodu, a tih nije bilo malo. Uostalom, sve su to poznate stvari, samo što se na njih hotice ili nehotice, svejedno je, rado zaboravlja. Kakvu je ulogu Kupa igrala u životu Karlovca dokazuje i njegova negdašnja flota od 60 (šezdeset) plovnih jedinica, koje su u naš grad dovezile najrazličitiju robu iz slavonskog i vojvođanskog dunavskog sliva. Najbrojniji karlovački ceh, lađarski, davao je desetljećima ton njegovim i običajima i poslovima, jer se Kupom dovezena roba žito, drvo, koža, stoka, da ne nabrajam dalje, pretovarivala na kola i upućivala Lujzijanom ili Karolinom ne samo u Senj, Rijeku ili Trst, već i sve do Štajerske. Veličinu karlovačkog poslovnog uspona najbolje će obilježiti najveći plaćani porez na promet u čitavoj Hrvatskoj.

Izgradnjom riječke željeznice zadan je tom trgovačkom razvoju težak udarac. Da se Karlovac isključi iz trgovine, u čemu je uvelike djelovala zla namjera, dokaz je i što se odbila gradnja luke na lijevoj obali Kupe u dijelu današnjeg drežničkog naselja. Mađarskim vlastima bilo je do toga da na svaki način onemoguće plasman naše robe kako bi mogle prodavati svoju, koju je željeznica prevozila, na nama na taj način oteta tržišta. To je i razlog da je brodarenje no Kupi silom nametnutih prilika zamrlo. Svelo se na ono najniže kategorije, to jest, na dovoz drva korabima iz Šišljavića, što mi stariji još dobro pamtimo. Međutim, znajući sve to, osobito da je prevoz tereta vodom najekonomičniji, čudom se pitamo kako to da u urbanističkim studijama i planovima daljnjeg razvoja Karlovca nije nigdje ucrtana već davno zamišljena gradnja spomenute luke na drežničkom prostoru. Pitamo se još nešto. Zašto se uopće izbjegava rijeka Kupa kao najprirodniji činilac za urbanistička planiranja što se tiče Karlovca, kad ga je upravo ona svojim tokom kroz središte ne samo stvorila i stvarala, nego i obogatila, dala mu i daje nebrojene mogućnosti, priliku da bude i više nego što jest. Uzimajući Kupu kao urbanističku okosnicu, razumije se, samo ako imamo dovoljno stvaralačkog nadahnuća, mašte, pa i osjećaja za karlovačku povijest, dajemo takvom i tom poslu jedinu razumnu opravdanost, a uz to i obilno zona i lokacija koje pravilno usmjereni i zaista stručni urbanizam može i te kako koristiti u svojim studioznim razradama. Naprotiv, odbijajući Kupu kao takvu okosnicu, naprosto se

stalno gubimo u najrazličitijim, često i ad hoc koncepcijama, tražeći i hvatajući bilo gdje i bilo kakve prostore da bismo mogli nešto negdje smjestiti i izgraditi. Tako te lokacije i izgradnje, nerijetko isforsirane, ponekad upravo ometaju pravilnost odabira, a nekad nemaju ni logike ni opravdanja, pa je samo na taj način i mogao nastati taj tako zvani „novi centar Karlovca“ – kao da jedan organizam može mijenjati smještaj svog srca gdje god se to nekomu prohtjelo – zamišljen u tavi švaračkog polja, i to jedino zato što bi tobože odgovarala širina te tave, umjesto da urbanistički opravdano pustimo Kupi da ponese karlovačku reprezentativnost na svojim obalama, što je jedino odgovarajuće rješenje za punokrvni razvoj grada, a u isto vrijeme vizuelno i značajno i atraktivno. Mislim da nije potrebno nabrajati gradove koji svoju ljepotu i bujnost razvitka i različnosti zahvaljuju upravo rijekama koje protiču njihovom sredinom.

Uopće, pozabavimo li se ozbiljno pitanjem urbanizma i njegova značaja, ne kao apstraktne nauke, ne kao lijepe slike ili ljupke makete, gdje je prividno „sve kao ispod čekića“, već kao nauke koja se primjenjuje i ogleda u životu nastojeći ga u isto vrijeme i pojednostavniti i uljepšati, onda se njegovi zahvati smiju i mogu vršiti samo sredstvima iste krvne grupe kakva je ona organizma na komu se operacija izvodi, pa bila i urbanistička.

Karlovac je u svoje vrijeme kao snažna tvrđava odigrao značajnu vojničku ulogu na ovom našem punktu odbijajući turske najezde, radi čega je uostalom i podignut, stvoren. Prema tomu, jer mu je u tvrđavi zametak, njegov korijen, ona je i njegova jezgra, nekad šticićena šančevima, bedemima i bastionima, u obliku šesterokrake zvijezde. Svi to znamo, nadam se. Ali svi možda ne znamo, da je ta karlovačka tvrđava upravo po svom obliku bila cijenjena kao jedna od najljepših u svijetu, kako po svojoj fortifikacionoj vrijednosti za ondašnji način ratovanja, tako i po svojoj unutrašnjoj razradi. Počeo ju je g. 1579. graditi jedan od prvih tadašnjih evropskih stručnjaka, Matija Gambon, da bi je svršio u deset godina, u stručnim krugovima poznatu pod imenom „idealni renesansni grad“.

Kako se je ružno postupalo s tim prekrasnim utvrđenjem, „idealni renesansnim gradom“, neka nas podsjetite samo neke činjenice.

Za vrijeme Austro-Ugarske nabita je u šanac, nedaleko današnjeg Vatrogasnog doma, vojna zgrada, koja je prva načela jedinstvenost Zvijezde, premda je za nešto takvo bilo mjesta i drugdje.

Poslije prvog svjetskog rata za vrijeme Kraljevine SHS porušeni su gradski bedemi, da bi se materijal upotrijebio za gradnju ceste do Rečice, kao da se ta cesta nije mogla izgraditi i bez tog sasvim proizvoljnog i upravo zloradog uništenja. Za Kraljevine SHS uništen je i krak Zvijezde na jugozapadnoj strani zatrpavanjem šanca, da bi se tobože dobila gradilišta, a Karlovac ih je imao i drugačijih, koliko hoćeš i kakvih hoćeš.

Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije uništen je i zatrpan i sjeverozapadni krak, a na južnom dijelu, sredinom šanca, podignuta velika školska zgrada.

Kad sve to uočimo, reći ćemo da su to uradili režimi, kojima nije bilo stalo do povijesnih vrijednosti grada kao što je Karlovac, odnosno, što je možda bliže istini, da su te vrijednosti i namjerno rušene. Ako je zaštita kulturno povijesnih starina možda za nekog i vrijedila, za nas ovdje sigurno ne, od Karlovca se radilo što se htjelo i što je komu palo na pamet.

Danas je dabome drugačije, ili bi trebalo biti drugačije. Na vlasti je Narod, naš radni čovjek, koji je u nebrojeno prilika dokazao i dokazuje svoju ljubav i svoje razumijevanje za naslijeđene vrijednosti svojih prethodnika, prošlih pokoljenja, pa je jedan od dokaza takve ljubavi i razumijevanja i obnovljeni Dubovac. Uza sve to, ipak se moramo pitati je li baš uvijek kako treba, odnosno, postupa uvijek zbilja onako kako bi bilo dostojno svjesnog nasljednika i čuvara karlovačke kulturno povijesne baštine? Nažalost, nije tako. Bez obzira

je li na djelu nehat ili neznanje, ili brzopletost, ili neosjetljivost, ne jednom se postupalo kao i nekad.

Prvo osakaćivanje jezgre provelo se na bivšem „drvenom placu“ izgradnjom vojne ambulante, koja je potpuno zatvorila taj negdašnji slobodni a ljupki prostor gdje je vrilo od zabave i smijeha. Nisu za podcjenjivanje ni cirkusi ni njihaljke ni vrtuljci ni streljane, ti duboko uhodani oblici pučke razonode, atraktivne ne samo za djecu, već i za sve one odrasle čiji svagdašnji umor upravo vapi za prilikom da na sat ili dva skine sa sebe teret života. Sve je to godinama bilo upravo tu, u tom intimnom ambijentu unutar Zvijezde, stvorivši mu tako i njegovu specifičnu vrijednost. Nitko valjda neće tvrditi, da je livada ispred novog hotela na Korani ili ono mjesto uz rub šanca pokraj „ruskog puta“ pogodnije. Ona zelena površina, oazica krestenova usred zidova, upravo vapi za kakvom malom kavanicom ili nečim sličnim, kao odmorom u dubokoj sjeni krošanja, ali ne opet u obliku kakvog aluminijskog sanduka kakve viđamo sve češće u ostalim dijelovima grada. Zar taj trg nije mogao postati mjesto cvjetnih dječjih ili sličnih izložbi i manifestacija? Sve u svemu, da je bilo malo ozbiljnosti, ne bi se diralo u taj prostor na taj način, to jest, gradnjom objekta koji narušava urbanističku i povijesnu vrijednost ambijenta u koji se je ugurao.

Drugo osakaćivanje Zvijezde grubo je izvršeno podizanjem onih dviju četverokatnica na ulazu, s lijeve strane, u Radićevu ulicu, ako dolazimo iz Rakovca. Čovjek se mora pitati, pa kakav je to urbanistički kriterij koji u ambijent jednokatnica nabacuje nešto što tamo uopće ne može spadati. Te dvije četverokatnice upravo se suprotstavljaju već postojećom i usklađenom vijencu jednokatnih zgrada, i to, ne samo svojim volumenom, već i fasadama i kolorom. Izvana je ne samo vizuelna netrpeljivost, već je urbanizmu učinjena medvjeda usluga pošto je pritom upravo uništen jedan od rijetko lijepih prilaza u Zvijezdu, koji je kao sretan motiv poslužio nizu slikarskih umjetnika za njihova ostvarenja u akvarelu ili ulju.

Treće osakaćivanje izvršeno je Varteksovom konfekcijskom zgradom u samom centru Zvijezde, onom dvostranom staklenom fasadom, obrubljenom aluminijskim profilima. I ne samo to. Epidemija stakla i aluminijska proširila se u tom starom i patinom nahukanom ambijentu i na ostale susjedne trgovine, koje nisu poštivale mjesto gdje se nalaze, već su kojekakvim adaptacijama svojih izloga tu drečecu invaziju kako bi tobože stvorile nekakav „efekt“.

Da se ne bi i dalje pošlo tim putem, brisanjem povijesnog obilježja Karlovca, predviđa se raspisivanje natječaja za asanaciju zvijezdine jezgre sa šančevima.

Ovo raspisivanje treba shvatiti kao vrlo složen zadatak. Mišljenja sam, da bi prethodno trebalo formirati organizaciono tijelo koje bi podijeljeno u odgovarajuće sekcije temeljito proučilo zadatke i uvjete natječaja, kako bi i investitor i projektanti koji će na natječaju sudjelovati znali što će se raditi a što ne.

Svaka od sekcija trebala bi dobiti ovlast da ima pravo na svu potrebnu dokumentaciju kojom bi se mogla služiti ne samo u razrađivanju svog dijela radnog programa natječaja, nego i prigodom izvedbe odobrenog plana, kako ne bi bilo skretanja. Držim, da je to jedini put, kako bismo znali ne samo što hoćemo već i zašto tu akciju i provodimo.

Asanacija Zvijezde i njene jezgre nije potrebna samo kao povjesna kulturna uspomena, već i kao urbanističko građevinska rijetkost koja će se moći turistički i unovčiti. Neće to biti samo vizuelni raritet, već i cjelina koja unutar šančeva posjeduje atraktivnosti stvorene ili stvarane od 1579. godine, dakle još iz renesanse, a kojima će turist biti okružen za čitavo vrijeme svog boravka. Iz dosadašnjeg tranzitnog turizma valja se stvoriti stacionirani turizam, kakav nam može ostvariti upravo Zvijezda. Korana može biti ne znam kako i lijepa i privlačna, ali vode ima svagdje. Kako to zamišljam? Tako, da će se

turist i stanovanjem i prehranom i zabavom osjetiti u vremenu kad ja naša Zvijezda još uvijek bila Zvijezda, dakle autentično obilježje svog vremena.

Da predlažem organizaciju spomenutih sekcija koje će trebati stvoriti materijale natječaja za asanaciju, ali i nadzirati da se primijene direktive i provedu, ima, dabome, i svoju pozadinu. Radi se o svojedobnom natječaju za Fiskulturni park u Karlovcu, odnosno, na postupke u vezi s tim natječajem. U ono vrijeme, bilo je to pred nekih dvanaest (12) godina nitko od investitora nije pokazao niti najmanjeg interesa kuda je zapravo otišlo 12 milijuna dinara, potrošenih za nagrade i otkupe projekata, ali i na honorare isplaćene članovima ocjenjivačkog suda koji su se čitav mjesec vozili u prvim razredima brzih vlakova, da bi u Karlovcu mogli studirati primljeni materijal. Nagrađivanje je ispalo tako, da je prvu nagradu dobila grupa čiji niti jedan objekt nije zadovoljio uvjete investitora a niti bio izvediv. Grupa, čiji su objekti bili izvedivi i u svemu zadovoljavali investitora, dobila je drugu nagradu. Spominjem to zato, da stručna komisija koje će studirati i ocjenjivati primljene radove natječaju za asanaciju Zvijezde bude što šira, a ne da sve to prepusti samo urbanistima i arhitektima, kao što je bio slučaj pri natječaju za Fiskulturni park.

Nepoznavanje, pa i nezainteresiranost za ono što smo tim natječajem dobili dovodi nas na apsurdnu ekonomiku. U vlasništvu grada Karlovca nalaze se i nagrađeni i otkupljeni projekti koji su riješili zadatke investitora, no mi se njima ne koristimo, nego plaćamo nove projekte i nove razrade, a gradimo objekte tamo gdje ih natječaj, odnosno primljeni radovi na natječaju uopće nisu predvidjeli. Godinama pišemo i diskutiramo o potrebi prostora za fiskulturu. Sad gradimo i fiskulturnu dvoranu. Moramo se pitati, znali netko od mjerodavnih da nacrti za takvu dvoranu već postoje 12 godina. U tim nacrtima riješen je taj problem adaptacijom Hrvatskog doma u Dom sportova, uključivši sve potrebne borilišne površine koje je investitor tražio. Tim projektom bilo je riješeno i pitanje hotela, to sretnije nego li je ovaj koji smo izgradili. Riješen je bio i slučaj s bazenom i onda još postojećim armirano betonskim tribinama, no mi smo bazen zatrpali a tribine razorili eksplozivom. Bila su projektirana i dva nogometna igrališta na „vunskom polju“, tamo gdje je bila vatrogasna Olimpijada. A sada? Što radimo? Podižemo novu fiskulturnu dvoranu, (po svoj prilici bez zimskog olimpijskog bazena). Umjesto da se držimo nagrađenih i plaćenih projekata, izgradili smo novi, drugačiji hotel, uništiti plivalište i tribine, a nogometni stadion prebacili u vodu mekušanskog polja, no ni taj još nije gotov.

Da ne duljim. Predlažem da se sav spomenuti natječajni materijal, uostalom skupo plaćen, sredi i na jednoj javnoj izložbi pokaže građanima ovog grada, kako bi se vidjelo što se projektira a što se u realizaciji odbacuje, pa će se možda netko ipak jednom upitati, zašto je to u Karlovcu tako.

Izvor teksta:

Stošić, I.: Na bespuću ili ne?, Svjetlo, prilog Karlovačkom tjedniku, br.1, veljača 1967., god III, str. 21

Izvor fotografija:

www.kafotka.net/10242

www.kafotka.net/9675

www.kafotka.net/9672

www.kafotka.net/5579

www.kafotka.net/9650

Preuzeto: 30. 11. 2022.